

É Romani Glinda

Den romska spegeln

Pris 47 kronor

Nr 5–2004

**Romsk konferens
i Köpenhamn**

**Resandes bosättningar
i Vassbotten grävs fram**

Festivaldags!

Romska Kulturdagar på Romskt KulturCentrum i Stockholm

Mellan den 26 och 28 november blir det fart i Gubbängen; då arrangerar vi Romska Kulturdagar på RKC, med musik, sång, mingel och dans!

Var med om att göra RKC:s Kulturdagar till en oförglömlig fest.

Boka biljett så snart som möjligt!

Fullmånafredagen den 26 november:

Kl 17.00. Samling, invigning av Romska Kulturdagar på RKC.

Vernissage av utställningen "Rumänska bilder" med konstfotografen Richard Atkin. Porträtt av romer; en konstnärlig dokumentation av romers vardag i Timisoara, Rumänien.

Mingel & överraskningar!

Lördagen den 27 november:

Kl 19.00. Välkomsttal av Fred Taikon, ordförande för RKC.

Kl 19.15. Den polsk-svenska sång- och dansgruppen Romané Phaka (Romska Vingar)

Kl 20.00. Den finsk-svenske musikern Dimitri Keiski, med musiker.

Kl 20.45. Paus.

Kl 21.15. Den virtuose rumänsk-romske violinisten Vasilis Pantir och den kände finske dragspelaren Arto.

Söndagen den 28 november:

MATINÉ

Kl 13.30. Välkomsttal.

Kl 13.45. Den polsk-svenska sång- och dansgruppen Romani Szatra.

Kl 14.15. Dimitri Keiski med musiker.

Kl 15.00. Paus.

Kl 15.30. Den romska duon "Jasmine & Donna", från Finland, spelar gitarr och sjunger

Kl 16.15. Vasilis Pantir och Arto.

Kvällföreläsning

Kl 19.00. Välkomsttal.

Kl 19.10. Romani Szatra.

Kl 19.30. Dimitri Keiski.

Kl 19.50. Jasmine & Donna.

Kl 20.10. Paus.

Kl 20.30. Romané Phaka.

Kl 21.00. Vasilis Pantir & Arto

Beställning av biljetter

Senast fredagen den 19 november (begränsat antal platser!). Beställ genom nedanstående talong, eller ring RKC: Hans Caldaras 08-50852422 (/21/20), Mobil 070-463 19 37.

Priser

Fredagen den 26 november: 0 kr.

Lördagen den 27 november: 100 kr (RKC:s medlemmar: 75 kr).

Söndagen den 28 november: 100 kr (RKC:s medlemmar: 75 kr).

Paketpris, samtliga dagar: 170 kr (RKC:s medlemmar: 120 kr).

www.rkc.nu

TILL:
Romskt KulturCentrum i Stockholm
Box 6097
122 06 Enskede

Plats
för
Porto

Kryssa för dina önskemål och posta talongen.

Jag vill bli medlem i Romskt KulturCentrum i Stockholm ☐

Jag vill dessutom ha en årsprenumeration på Ë Romani Glinda ☐

Jag vill beställa biljetter till Romska Kulturdagar:

Lördagen den 27/11: ____ st

Söndagen den 28/11: ____ st

Paketpris: 27 och 28/11: ____ st

Jag är medlem i RKC ☐

Namn:

Adress:

Tel:

Datum:

Signatur:

Medlemskap är öppet för alla. Medlemsavgift för år 2005: enskild 100 kr, familj: 200 kr.

Årsprenumeration på Ë Romani Glinda: 250 kr (RKC:s medlemmar betalar 190 kr).

Sätt in din avgift på RKC:s **postgiro 20 64 01-2**, glöm inte att skriva ditt namn.

**RKC: Lingvägen 100, Gubbängen
(T-Bana mot Farsta Strand)**

I veckan såg jag reseprogrammet Packat och klart på teve. Där fick programledarna i uppdrag att resa bort för en helg för 5000 kronor var. En av programledarna bestämde sig för att resa till London med ett välkänt lågprisbolag.

Det har även jag gjort vid ett par tillfällen. Det har varit billigt, men inte helt bra. Det var annat på den tiden då det verkligen fanns plats i stolarna. Då satt man två i dubbla rader i breda, tjockt stoppade säten, med gott om plats för benen. Maten som var varm och rikligt tilltagen serverades av söta flickor i snäva kjolar med uppsatt hår.

Idag får man betala dyrt för maten ombord för att hålla ner kostnaderna. Efter maten kunde man förr sträcka ut sig och till ljudet av propellermotorer läsa tidningen som låg på sätet när man kom ombord. Man flög fram i maklig fart i sisådär en fem, sex hundra kilometer i timmen på en sju, åtta hundra meters höjd. Visst hade man bråttom, det var ju därför man tog flyget, man ville vinna tid.

Planen går mycket fortare och högre idag och vi kan flyga längre på kortare tid. Det är väl därför flygbolagen har ökat antalet stolar och minskat på avståndet mellan dem. Man sitter ju inte lika länge på planet.

Flygbolagen har ökat på säkerheten ombord, flygvärdinnor och purser visar elegant och vant innan start, hur man bältar fast sig i stolarna som under sitsen har var sin flytväst. Sedan visar de med militäriska handrörelser var nödutgångarna finns, ber en sen att ta del av säkerhetsföreskrifterna som ligger i fickan framför i nätfickan.

Tänk om planet störtar eller måste nödlanda på havet. Hur ska jag kunna inta den säkerhetsställning som beskrivs i broschyren. Hur ska jag nå flytvästen under sitsen. Stolarna sitter ju så tätt inpå varandra att man nätt och jämt kan fälla ner det lilla bordet i det framförvarande ryggstödet när man ska äta sin medhavda macka, än mindre böja sig framåt så huvudet hamnar i knäna vid nödfall. Att detta skulle vara en säker ställning kan jag inte förstå. I

Fred Taikon och Bengt O Björklund, framför sitter Rosario Taikon Ali och Maja-Lena Taikon.

É Romani Glinda

Egnahemsvägen 58
141 37 Huddinge

Telefon och fax:

+46 (0)8-779 40 31
070-712 39 91

E-mail: fredt@telia.com

Postgiro: 19 54 82-5

Redaktörer: Fred och Maja-Lena Taikon

Foto och dataansvarig: Rosario Ali

Layout och textredigering:
Bengt O Björklund

Tipsa oss

Vi tar gärna emot material till tidningen, samt tips om olika evenemang, föredrag och möten.

Vi tar emot texter på samtliga romanédialekter, antingen via vanlig post eller via e-posten:
fredt@telia.com

händelse av olycka far man obönhörlig nedåt med nosen före, är det då inte risk att man bryter nacken och dör då man slår i backen. Troligen dör man även om man inte intar säkerhetsställning. Nej, jag tar nog husbilen på semester och låter tiden ha sin gång då är man ju redan på marken och kan känna sig jordnära.

Fred Taikon

Innehåll:

Resandebyn i Vassbotten	sid. 4-7
Django festival	sid. 8-9
En eldsjäl	sid. 10
Resande fick inte campa i Malmö	sid. 11
Radio Romano i Malmö	sid. 12-13
Romsk konferens i Köpenhamn	sid. 14-16
Bakro	sid. 17
Sjözigenare	sid. 18-19
Bokbordet	sid. 20
Korsord	sid. 21
Notiser	sid. 22-23
Gamla bilder berättar	sid. 24-25
Recept	sid. 26-27
Sista sidan	sid. 28

Bilden på framsidan är tagen en härlig sommar dag under framgrävningarna av resandebyn i Vassbotten.

Våra bidragsgivare

Integrationsförvaltningen
Statens Kulturråd

ISSN 1651 3258

*Glatt grävargång
anslöt sig till
utgrävningarna på
Snarsmon*

Resandebyn vid norska gränsen

Resande romer gräver fram sina förfäders bostäder i Vassbotten tillsammans med Bohusläns museum och Ekomuseum Gränsland. Resandebyn ligger bara tre hundra meter från norska gränsen uppe på Ejgdefjället närmare bestämt på Snarsmon.

Under fem soliga septemberdagar träffades ett femton tal resande romer från föreningen Resande Romers Riksorganisation på campingplatsen i Vassbotten för att tillsammans med Bohusläns museum medverka i en arkeologisk utgrävning av resandebostäderna uppe på Snarsmon.

Efter en kort genomgång av dagens utgrävningar av Lasse Hammar, projektledaren för Ekomuseum Gränsland åkte man till Snarsmon i samlad trupp.

Resandebyn nämns för första gången i skrift 1930 när skolläraren och lokale historikern Karl Sjöblom i sin bok "Vid Bullarsjöarnas Stränder" skriver om mötet med resande folket. Enligt hans uppgifter skulle resande familjer ha byggt sina boningar på Snarsmon under 1870-talet. Enligt de uppgifter som finns kan det ha bott ett trettio-tal familjer här. I bostäderna på Ejgdefjället bodde bland

andra familjerna Rosengren, Mörk, Rosenqvist och Korsgård. Det kan innebära att det under perioden 1870 till 1920, då platsen abrupt blev övergiven, bodde upp emot två till tre hundra personer i området på fjället.

Enligt sägnen fann resandefolket en fristad nära den norska gränsen. Där bodde en godtrogen bonde som kallades "Sikten på Näset". Han ägde marken vid norska gränsen. Sikten hade tydligen fått ett gott öga till resandefolket och deras barn. De hade lovat bonden att trolle fram en guldxya som begravts av en kung för flera hundra år sedan på hans ägor.

Sikten trodde att folket genom sina trollkonster och slagrutor kunde hitta guldxyan. I gengäld upplät "gamle Sikten" en ödslig ljunymo åt familjerna. Andra hemmansägare i trakten blev

misslynta på "gamle Sikten" för avtalet med resandefolket. De gillade inte att dessa människor blev bofasta i Bullaren.

– Sägen och sanning har vandrat sida vid sida. Historien om resandebyn har tystats ner vilket gör detta projektet viktigt, säger Lasse Hammar från Bohusläns museum. Samtidigt krävs en diplomati bland lokalbefolkningen. Det är okänt hur stort intresset är bland gemene man för att lyfta fram historien om resandebyn, även om enskilda personer visat stor välvilja.

Männen som bodde i resandebyn kunde när som helst gå över gränsen till Norge där de gjorde affärer eller så reste de runt på marknader i Sverige. Ofta lämnade de fru och små barn hemma i husen som var nergrävda i marken med endast ett synligt tak och reste iväg med häst och vagn. Familjerna var mycket fästa vid sina hus och hem. Gång på gång byggde de upp sina boningar när myndigheterna raserat dem. Man ville inte ha löst folk på Ejgdefjället. Det sägs också att när männen var borta attackerade även arga bybor resandefolkets hus.

Åren gick och gamle Sikten tröttnade på att resandefolket aldrig hittade yxan åt honom. Han tog därför med sig länsman-
nen och en flock bybor och lät förstöra
hela byn. Den här gången blev förödel-
sen så stor att invånarna gav sig av och
skingrades för vinden till andra städer,
bland annat Göteborg.

Backstugor

Än kan man se spåren av den gamla byn
på Snarsmon där boningarna var ned-
grävda ända ner till takåsen. Det var bara
dörren, med ett fönster, som avslöjade att
här fanns ett hus. Bostaden var varm på
vintern och sval på sommaren. Några var
bättre byggda än andra, som hade otukta-
de väggar av sten. Nu är de taklösa och
övervuxna av mossor och snår.

– Detta är inte något speciellt bygg-
nadssätt för resande romer, utan många
människor har byggt liknade bostäder,
ingrävda i backen. De kallas backstugor
och finns i det svenska byggnadsbe-
ståndet, berättar Lars Hammar.

Detta var ett traditionellt och billigt
sätt att bygga på, att utnyttja en svag
sluttning på väl-dränerad mark.

Den största efterlämningen är cirka 20
kvadratmeter. Där finns det spår av en
eldstad på det jordtrampade golvet, som,
när det begav sig, i bästa fall var täckt
med långhalm. Alla öppningar var vända
åt samma håll

Bredvid finns det lämningar av en
mindre byggnad, som kanske har funge-
rat som stall eller förråd.

Det finns även spår av odlingar på
området i så kallade "odlingsrösen" (en
sten formation) som troligen inte var
gjorda av resandefolket utan av torpare
som bodde i dess närhet.

Utgrävningen

För att bättre kunna se och förstå hur
dessa människor levde på Snarsmon och
för att även skapa ett nytt besöksmål på
Ekomuseets vandringsled gräver man

nu fram resandefolkets boningar.

Arkeologen Kristina Lindholm och
Lasse Hammar från museet talar om att
det finns spår av dubbla väggar som var
cirka 35-45 centimeter tjocka och torr-
murade av utvalda plana stenblock på
insidan med en luftspalt till nästa vägg
som kanske skulle fungera som kylspalt
eller så ledde man röken från eldstaden i
mellanrummet av väggen för att värma
upp boningen.

Det finns många teorier om hur taket
kunde ha sett ut.

– Jag tror att en del av boningarna
hade tegeltak eftersom man hittat rester
av tegel i den utgrävda grunden, säger
Einar Critén.

Roger Nilsson tror att byborna hämtat
teglet för eget bruk eftersom det inte
finns några större mängder av tegel kvar.

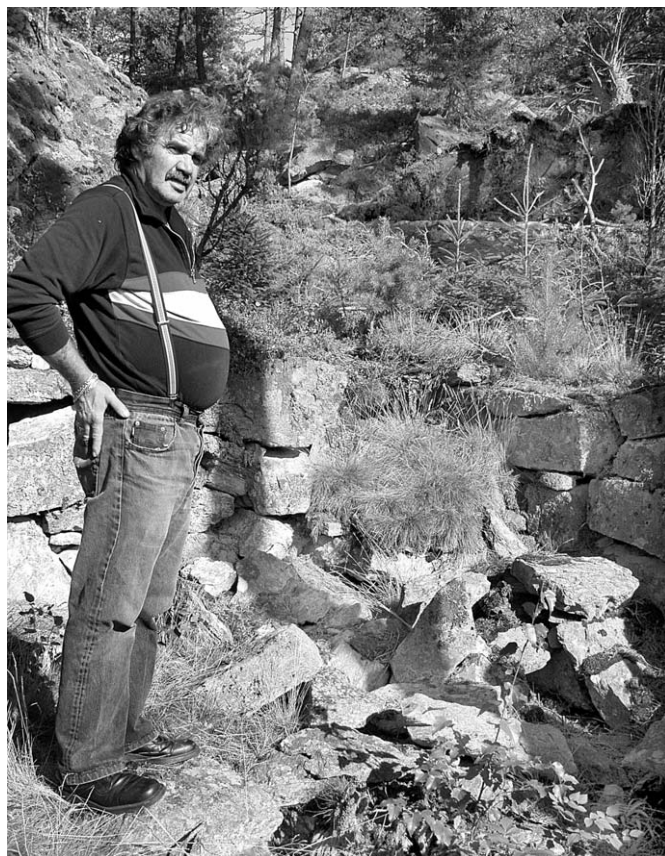
–Jag tror förstås att taket var täckt med
mossor och ris för att kanske synas så lite
som möjligt, menar Marco Taikon Alí.

Men vad arbetade människorna i byn
med? Kanske med trådarbeten, borstbin-
deri, korgflätning och tillverkning av kni-
var som man sedan sålde på marknader.
Många var förmodligen knivslipare.

Hålet i marken

Det finns en rundning i marken på områ-
det som kan ha varit en så kallad stuka,
ett runt hål i marken som kanske funge-
rade som ett skafferi där rotsaker täcktes
över med sand. Eller så kan det ha varit
en brunn som fylldes igen av torparna i
området för att resandefolket inte skulle
återvända. Om det inte fanns någon
brunn fick man nog hämta vatten från
närliggande by eller från någon bäck.

Rundningen kan även betyda att det har
funnits en smedja, med en bälg placerad i
hålet med en ansluten kanal där luft blås-
tes in och höll elden vid liv i ässjan.
Kanske hittar man till slut föremål i rund-
ningen som kan vittna om smidesaktivitet.

Ronny
Magnusson i
den gamla
husgrunden.

*Här grävs det för
fulla muggar!*

Träffade resande

– Jag passerade efterlämningarna på väg till skolan under åren 1927-30, berättar Erik Olseröd, ägare av Olseröds torp. Vi brukade leka i husgrunderna utan att veta varför de fanns där.

Någon gång på 30-talet när han var på väg till skolan träffade han på resandefolk i skogen.

– Där stod de, ett gäng med sköjrare vid en vagn och jag blev så rädd att jag sprang hem till mor min på en gång.

Senare passerade han familjen som slagit läger. De hade två ilska hundar bundna till vagnen.

– Bara det gjorde att man skulle hålla sig borta, säger Erik.

Roger Nilsson, resande rom från Göteborg, berättar att hans morfar och mormor ofta talade om resandebyn. Morfaderns föräldrar hade bott här i byn och flyttade senare till Dalsland.

– Det ska bli spännande att se vad vi kommer att finna i utgrävningen när vi är klara på fredag. Det känns lite vemodigt att stå här, kanske bodde min morfars föräldrar i denna utgrävning, säger Roger.

Ronny Magnusson, även han resande rom från Göteborg, har hört av mor och farföräldrar att de har bott i resandebyn.

– Det finns fortfarande ättlingar kvar i trakterna. Resande romers barn tvångsomhändertogs av myndigheterna och blev placerade hos bönder i bland andra Rödlanda socken, Västra Högsäter och i Bollgård. De blev en billig arbetskraft åt bönderna, säger Ronny.

Ronny och hans fru Rosita har även besökt den plats där Ronnys morfar var född och Naverstads kyrka för att gå igenom namnliggare och fotografera gravstenarna i Rödlanda med anhörigas namn.

Vid bullarsjöarnas stränder

Enligt boken "Vid bullarsjöarnas stränder" går det historier om att bönderna varje nyårsafton hade som tradition att släppa sina hundar lösa klockan tolv på natten. En sådan natt hördes det skrik från ett skjul eller lada, kvinno- och barnaskrik. Nästa dag fann man två ihjälbitna kvinnor, och det barn som inte hade dött av hundarnas bett, hade frusit i ihjäl under den kalla vinternatten. Några hann springa därifrån och klarade sig undan.

Året därpå kom vargen och dödade alla lössläppta och bundna hundar i trakten som hämnd för det som hade skett. Naturligtvis var detta ett trollverk av resande. Folk trodde på trolldom och

övernaturliga väsen på den tiden.

– Det finns många liknade platser runt om i Sverige där resande romer varit bosatta, berättar Einar Critén. I till exempel i Skåne, nära Simrishamn. Men de bodde i traditionella hus som i dag har renoverats. Runt Abekås finns ett ställe som byggdes upp av resande romer, som senare blev ett fiskesamhälle. Där fick familjerna vara kvar, mycket på grund av att de var duktiga fiolspelare som även blev utnämnda till riksspelemän. De hade till och med föredrag på musikaliska akademier i Lund tillsammans med musikdirektören Broberg under 20-talet.

Norskt intresse

Lasse Johansen resande rom från Norge arbetar på Glomedals museet. Han har kommit till Snarsmon för att dokumentera utgrävningen och historien om byn.

Han har inte haft en aning om resandebyns existens, men av en tillfällighet läste han boken "Vid Bullaresjöns stränder" av Sjöblom och blev intresserad.

– Jag tog kontakt med Hilda Hammerstein från Norsk museum i Oslo och frågade henne om hon visste något om den så kallade resandebyn i Sverige.

Man har väl grävit förr, säger pojkarna Jackey Moberg, Crister Magnusson, Roger Nilsson och Einar Critén.

Ett mer sammansvetsat utgrävarteam får man leta efter. Anette Magnusson, Gill Moberg, Rosita Magnusson, Marco Alí och Lena Nilsson

Hon hade inte heller hört talas om den och blev intresserad. Hon började ringa runt för att få mer information om platsen. Det resulterade i att vi tillsammans besökte byn redan för tre år sedan.

Han ser fundersam ut där han står vid utgrävningarna.

– Det är många känslor och tankar som dyker upp när man står här. Hur levde människorna med sina familjer och hur klarade de sig undan hunger och svält?

Det är mycket troligt att Lands Organisation för Resandefolket i Norge börjar leta efter liknande boplatser i Norge.

– Vi på museet kommer att informera om detta projekt och om intresset blir stort kommer vi kanske att arrangera bussturer med guidning till Snarsmon.

Unikt

– Det här är unikt för oss resande. Mig veterligen är det första gången man har grävt fram en romsk boplatser. Det är lite känsligt, man känner att man får en slags upprättelse med tanke på att folk en gång i tiden kom hit och rev ner de resandes bostäder och jagade iväg dem och nu står vi på samma plats och letar efter tecken om hur de en gång bodde. Vad jag menar är att nu har vi fått ett erkännande och vi har blivit väl bemötta i samhället runt omkring Vassbotten. Vi behöver inte längre gömma oss bakom

fasaden av välutbildade resande romer. Många träder nu fram i offentligheten och berättar att de är resande romer, berättar Einar.

Marco Taikon Alí, en ung rom från Italien, var en framgångsrik amatörarkeolog under utgrävningen. Han hittade ett flertal fynd, bland annat en dekorerad stenpärla, en knapp, fönsterglas, tegel

och en halv botten på en smal grönfärgad flaska eller en smal vas. Det mest värdefulla fyndet han gjorde, var ett tygstycke som arkeologen Kerstin Lindholm genast arkiverade för vidare analys. Kanske var det ett gardintyg eller tyg till ett plagg. Marco upptäckte även olika segment med kol i sanden som antydde att man eldat i bosättningen.

Marco Taikon Alí visar upp dagens fynd, ett tygstycke, till arkeologen Kristina Lindholm som genast lämnande in materialet för analys.

Andreas Öberg och Marin Nas fann verkligen varandra under festivalen i Torshälla.

Django Reinhardt hyllad i Torshälla

I slutet av augusti hyllades den romska jazzlegenden Django Reinhardt för femte året i rad med en Django Reinhardtfestival i Torshälla, arrangerad av jazzgitar-risten Max Brandt.

Django Reinhardt var rom, född i Belgien 1910. Han började spela fiol och banjo redan i tolvårsåldern då han reste runt i Frankrike och Belgien med sin släkt på deras musikturnéer. Vid arton års ålder råkade han ut för en olycka, hans husvagn brann upp. Han brände sin vänstra hand illa och måste amputera två fingrar. Han hade tidigare spelat banjo och fiol, men efter olyckan koncentrerade han sig istället på gitarr. På grund av sitt handikapp blev han tvungen att uppfinna en helt egen metod att spela, samtidigt lämnade han den traditionella romska musiken bakom sig och började spela jazz, om än med ett starka romska influenser.

Flyttade till Paris

Han flyttade till Paris och spelade solo på olika klubbar. År 1934 träffade han

violinisten Stéphane Grappelli och tillsammans bildar de bandet Quintette Du Hot Club De France. Tillsammans spelade de med många av de stora inom jazzen, Eddie South, Benny Carter, Coleman Hawkins och andra.

Skivinspelningarna med Kvintetten och hans speciella spelteknik gjorde Django världsberömd. Han är en av de få européer som har influerat den amerikanska jazzen.

Spelade med Ellington

När andra världskriget bröt ut skingrades bandet. I slutet av kriget fick han en inbjudan från Duke Ellington att komma till USA och spela, men av olika orsaker ville det sig inte och han återvände till Europa där han fortsatte att spela och komponera med Grappelli och Kvintetten fram till år 1951.

Den 16 maj 1953 avled Django i en hjärnblödning endast 43 år gammal, men redan under sitt allt för korta liv blev han en gitarrlegend i hela världen. Han och hans speciella sätt att hantera gitarren hyllas med årliga festivaler runt om världen.

Ös i Torshälla

Även i Torshälla utanför Eskilstuna hyllas Django Reinhardts minne. För femte året i rad arrangerade jazzgitar-risten Max Brandt en festival med inbjudna gäst-artisten från hela världen.

Under kvällen uppträdde fyra jazzband med olika arrangemang i Djangos anda. Hot Swing de Suede, festivalens sista band, var det i särklass bästa med gitarristen Andreas Öberg och den från Rumänien inbjudne violinisten Marin Nas. Trots att de aldrig tidigare spelat tillsammans, var det inget som märktes. Tillsammans byggde de upp ett sådant fullkomligt ös och ett sådant driv i musiken att publiken nästan tappade andan. Som gräddde på

Django Reinhardt.

Festivalen gick av stapeln på en höjd i Torshälla.

moset lockades Hans Caldaras upp på scenen för att sjunga till publikens för-
tjusning.

Marin Nas gästar ofta Sverige då han
spelar tillsammans med Hans Caldaras.

– Jag älskar Sverige, säger han.
Han turnerar flitigt runt om i världen,
bland annat i Amerika där han spelar på
olika rumänska sammankomster.

– Jag spelar både rumänsk och romsk

musik, berättar Marin, som gjorde stor
succé med sitt virtuosa violinspel under
festivalens sista uppträdande. Hans snab-
ba uppfattning och rika improvisations-
konst lyfte den kalla kvällen.

Hans Caldaras, Andreas Öberg och Marin Nas.

Luminita Mihai Cioaba.

Eldsjäl i Rumänien

Luminita Mihai Cioaba, romsk för fattarinna och aktivist från Rumänien, vill uppfylla sin döde fars dröm. Vi träffade henne under konferensen i Tamisari i början på juli där hon deltog i författarseminariet IRWA.

Luminita Mihai Cioaba berättade att situationen för romer i Rumänien är svår och att pressen inte gör det lättare för aktivisterna att arbeta för romernas rätt i samhället då de ideligen publicerar negativa artiklar om romer.

Då vi frågade henne om hon viste om Rumäniens nya satsningar på romer där romer är involverade, svarade hon.

– Jag vet inte hur det är nu men tidigare var det så att de romer som arbetade, arbetade mest för le gadje och sig själva. Min far Ion Cioaba var en stor aktivist på sin tid och han kämpade för romernas sak i Rumänien. Som situationen är nu har vi det sämst i Europa. Regeringen talar om förbättringar men det är bara på papper. Vi måste själva ta hand om vår situation annars blir det inte bra, säger Luminita.

Skolsituationen är svår i Rumänien, en del barn blir till exempel nekade skolgång för att de är dåligt klädda, eller för

att de inte har mat med sig.

– Läxläsningen är också ett problem och därför har jag tagit saken i egna händer och öppnat ett center i staden Sibiu, där jag kan samla barnen och gå igenom deras läxor och lära dem romanés, säger Luminita som även har gjort en ABC bok på romanés.

1994 gav Luminita ut en poesibok som handlar om jordens rötter och skapelse. Den är skriven på fyra språk, men främst på romanés och heter "O angluno la Phuveako" ur den läste hon en dikt för åhörarna i Tamisari.

Hon låter även barnen vara med och skapa med sina egna händer genom att lära dem sy och måla.

– På centret samlas vi ofta hela familjer och gör utflykter tillsammans, vi klär oss traditionellt och tar fram häst och vagn och lastar den med tält, grytor och mat för en dag.

På centret arbetar även hennes bror Tagari.

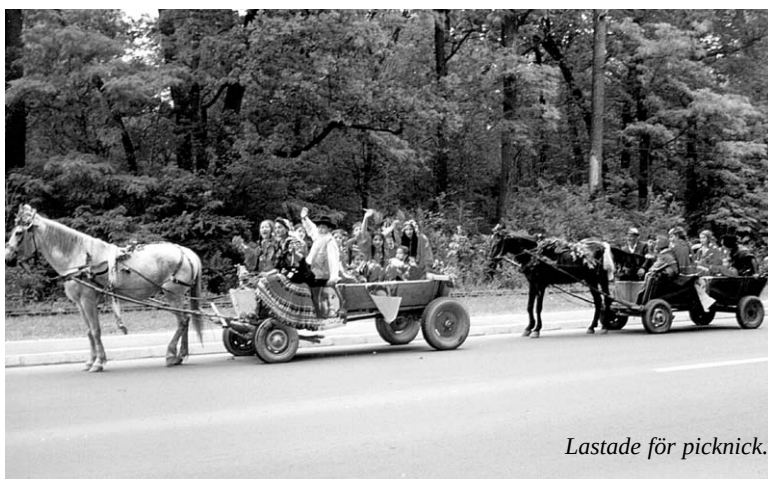
– Han är pastor där och samlar en stor skara romer under mötena, säger Luminita.

Nu på den senaste författarkonferensen i Finland anslöt hon sig till den sälla skaran av romska författare som medlem i IRWA och hoppades att nästa konferens blir i hennes hemland Rumänien.

Deportationen av romerna till Transnistrien hör till de minst utforskade händelserna inom den tysk-romänska historien. Massförbrytelserna i Transnistrien tegs ihjäl efter kriget och under kommunismen.

Romernas deportation och "sa mudaripen" har förblivit i stort sett outforskad.

– Jag arbetar ofta med mindre projekt men har nyligen startat ett större där jag har för avsikt att dokumentera romers förintelse under andra världskriget och deportationerna till Transnistrien i en film. Vi besöker många gamla romer som har varit drabbade eller haft släktingar som har dött. Vi kommer även att upprätta ett arkiv om vad som har skett och vi vill även upprätta ett monument på platsen dit romer blev bortförda under 1942-1944.

Lastade för picknick.

Ronny och Rosita Magnusson känner sig diskriminerade.

Resande fick inte campa på Sibbarps camping i Malmö

Ronny Magnusson reste tillsammans med andra föreningsmedlemmar och vänner under semestern till Malmö för att besöka Malmö museum. Sällskapet hade beställt en visning på Malmö museers utställning "Romer och resanden bortom romantik och plåga". På Sibbarps camping nekades de tillträde för att de var resande.

Familjerna bodde först i tre dagar på campingplatsen Charlottenberg i Kristianstad innan de ringde ner till Malmös Campingplats i Sibbarp för att fråga om de hade plats för sällskapets tio vagnar eller om man var tvungen att boka.

På campingen svarade de i telefonen att det inte var något problem med platser och att man inte behövde boka. Men när de kom fram och ska checka in blev det tvärstopp.

– Här finns det inga platser lediga, det är fullt, sade campingchefen.

– Men på telefon sa ni att det fanns plats, vad menar ni, svarade Ronny förvånad. Han ser att det finns en helt tom äng med EL-skåp, avsedd för vagnar och husbilar som vill ha 220 volt anslutet till sin vagn.

Ronny hade accepterat svaret om det verkligen hade varit fullt, det var ju trots

allt i juli, men nu var det ju inte så. Det hade regnat och vädret var sisådär. Folk var tydligen inte ute och campade, det fanns gott om plats.

– Det kändes väldigt förnedrande att stå där bland andra campare och argumentera med honom, säger Ronny.

De hade ju först sagt att de var välkomna dit.

Senare när Ronny och Roger Larsson gick ut från receptionen, var en i sällskapet fortfarande kvar och handlade. Då hade mannen bakom disken sagt:

– Sådant folk vill jag inte ha att göra med.

Rosita blev upprörd.

– Han tog inte in sånt folk sa han och menade oss resande. Det märktes på honom att han gärna skulle ha kallat oss för tattare eller zigenare, men han visste väl bättre.

Snopna, förnedrade och kränkta vänder sällskapet sina vagnar på den stora parkeringen, som de mycket väl hade kunnat övernatta på i väntan på morgondagens normala utcheckning från campingen. Det är vanligt när man kommer fram på eftermiddagen till populära storstäder och campingen är fullbelagd att man ställer sig i kön på parkeringen utanför campingen.

Sällskapet hade bestämt sig för att fara vidare till Lomma Camping där de utan att ha beställt plats eller förbokat kommer in och blir välbemötta.

– På Sibbarps camping fanns det en resandefamilj, Jim Karlsen från Göteborg. Han kom två dagar efter med sin vagn till campingen i Lomma. Han berättade att under tiden han var ute på arbete hade campingchefen gått fram till hans husvagn och till frun som var hemma. Under tre dagar trakasserade han henne med att fråga:

– Är du zigenare, är du zigenare?

Det var därför familjen Karlsen flyttade till Lomma camping för att slippa bli trakasserade av personalen på Sibbarps Camping.

Efter besöket på Malmö museer för sällskapet vidare till Osby camping, nu är det tolv vagnar som checkar in. Även där blir sällskapet väl mottagna. Chefen på campingplatsen lånar till och med ut en stege, bidrar med silikon och hjälper desutom till med att täta Ronnys husvagnstak som läckte vid TV-masten i taket.

Ronny berättar att Anneli Aronsen Göteborg och ordförande för resande romers riksorganisation Einar Critén i Kristianstad, anmält händelsen på Campingen i Sibbarp till Diskrimineringsombudsmannen i Stockholm

– I anmälan kommer det att stå att vi blev nekad tillgång till campingen på grund av vårt ursprung som resande,

Radio Romano i direktsändning på Möllevångstorget i Malmö

Under en solig höstmorgon i oktober mötte Radio Romano romer i en direktsändning på Möllevångstorget i Malmö. I sin programserie Café romano har Veli Brijani, Agnes Lakatos och Adam Parno Szoppe besökt olika städer i Sverige och nu hade turen kommit till Malmö.

Dagens ämne var: Är kvinnans plats i hemmet och hur ser romer på de romska kvinnor som arbetar på den öppna arbetsmarknaden. Vad anser romerna? Ska en kvinna få vara ute och arbeta eller ska hon vara hemma och ta hand om barnen. Den första som intervjuades på torget var Robert. Han berättade att enligt gammal romsk tradition är kvinnans plats i hemmet tillsammans med sin övriga familj.

– Kvinnan kan bättre fostra barnen och bättre se till att de inte hamnar i något klamteri, sade han.

En romsk kvinna som stod vid cafébordet på torget höll med Robert om att kvinnan bättre kunde sköta hemmet och fostra barnen än männen.

Haíni är en modern romsk kvinna. Hon tycker inte att det är något fel om den romska kvinnan arbetar precis som mannen. Hennes man litar på henne när hon arbetar ute. Och fast hon har ett arbete hinner hon sköta hemmet.

– Vi är ju moderna människor som lever ett modernt liv. Jag tror att kvinnan kan arbeta ute och att mannen kan hjälpa till hemma. Agnes sköter ju sitt hem fast hon arbetar på Radio Romano så varför inte? Min man hjälper mig i hemmet och vi delar på sysslorna. Seder och bruk skiljer sig lite mellan grupperna och några släpper lite på kultur och tradition. Många barn blir uppfostrade i en modern

anda, romska unga kvinnor går till exempel i långbyxor. Det betyder dock inte att ungdomarna släpper på respekten eller slutar se upp till de äldre.

Robert vidhåller vad han tidigare sagt, att kvinnans plats är i hemmet och att hon ska passa barnen och se till att huset är rent och ha maten klar när mannen kommer hem.

– Hjälper du inte till hemma, frågar Veli.

– Ibland hjälper jag till när det behövs. Det är ju klart att om hon är sjuk och behöver hjälp med tunga sysslor som hon själv inte klarar av så finns jag där. Vi lever inte längre i den tid då våra mor- och farföräldrar sa att män inte kunde göra kvinnors göromål för det var skamligt. Nu tänker mannen annorlunda, men jag vidhåller att kvinnan bör få vara hemma och ta hand om familjen medan vi män är ute och arbetar, säger Robert.

Behöver inte städa

– Min man behöver inte vara med och städa och laga mat i vårt hem, men han hjälper till med att uppfostra och se till våra barn. Det är en stor hjälp för mig. Jag vill dessutom inte att han ska hjälpa till i hemmet, för jag är frun i huset och sköter det som det anstår en romsk kvinna.

Hur är det hos er frågar Agnes Einar Critten, resande rom som är med på torget i Malmö.

– Hos oss har det tidigare alltid varit kvinnorna som har sett till försörjningen, de har både jobbat och sett till barnen. Jag själv har lagt allt på min fru som arbetar, sköter hemmet, ekonomin och barnen, jag bara finns på något sätt. Jag hjälper naturligtvis till, men det är ändå hon som har huvudansvaret i hemmet, säger Einar.

Vem kom på att kvinnan skulle "sitta vid spisen", undrar Agnes.

– Jag tycker inte att kvinnor ska sitta

Café Romano direktsänder från Möllevångstorget i Malmö.

hemma, men tidigare levde familjerna intensivt tillsammans. Då förekom inte den sortens arbete som finns idag, där man skiljs åt på morgonen och går till respektive arbete. Nej, då levde familjerna tillsammans, mannen skötte sitt och kvinna skötte sitt. Det var hon som fick plocka pinnar och ved till elden. Kvinnan har alltid spelat en stor roll hos oss resande. Jag själv fick tidigt lära mig att hjälpa till i hemmet och även hjälpa till med försörjningen.

Einar berättar även att det oftast var kvinnan som gjorde affärer och förhandlingar, för hon hade alltid en fördel. Om man behövde gå till en gård för att be om vatten, var det mer troligt att hon fick en spann vatten, medan mannen kanske skulle ha blivit avvisad från gården.

Robert säger att den romska kulturen håller på att försvinna.

– vi är spridda över alla länder och våra barn tappar språket som talas hemma. De romska ungdomarna talar mer svenska än romanés i Sverige idag. Därför kämpar vi för att behålla språket och att uppfostra våra unga till att respektera de äldre.

Alla får komma till tals

Radio Romano har med sina Café-program besökt ett antal städer, bland andra Umeå, Göteborg och förorterna runt Stockholm. Det är ett sätt att låta romer runt om i landet komma till tals och få vara med i programmet menar Sara Roxström, biträdande redaktionschef på redaktionen för Innvandrarspråk på Sveriges Radio.

– Då redaktionen ligger i Stockholm är det lätt att det gärna blir stockholmsbaserade program. Därför kommer vi att fortsätta med våra rundresor i landet och sända programmet direkt på plats. Programmet är

till för alla romer, men främst i Sverige, säger Sara Roxström.

I samband med direktsändningarna arrangeras en så kallad lyssnarträff med romerna i staden som besökes, för att få en uppfattning om vad lyssnarna tycker om programmet och vad de vill ska läggas till eller tas bort. Det är ett sätt att få publikkontakt och samtalen är givande.

Programmets framtid

– Radio Romano har en god framtid som jag hoppas på. Programmet är omtyckt och uppskattat och det är ju ett av våra officiella minoritetsspråk som vi prioriterar på Radio International. Men radion har krympande resurser så vi gör så gott vi kan och Radio Romano är

absolut en redaktion som ska förstärkas.

Just nu arbetar två journalister med programmet som täcker två dialekter. Agnes Lakatos talar lovári, som även förstås av kelderash och Veli Brijani talar arli, men han kan även fler dialekter. Nyligen rekryterades frilandsjournalisten Domino Kai. Han talar kalédialekt.

Längre sändningstid

Radio Romano kommer till hösten nästa år att få en ny sändningstablå.

– Då kommer vi förhoppningsvis att få ett längre block på eftermiddagen och kunna styra om i sändningstiderna med de olika språken. Några kanske kommer att få kortare sändningstid, några lite mer. Vi vet inte än hur det blir för romerna, men mindre kommer det absolut inte att bli. Radio Romano sänder nu i två block, ett nyhetsprogram på fredagar och kulturprogrammet Café Romano på onsdagskvällar.

Sändningstider

onsdagar: 10:00 - 10:30 på FM
(89.6 Stockholm), P2

fredagar: 09:00 - 09:30 på FM
(89.6 Stockholm), P2

lördagar: 12:30 - 13:00 på FM
(89.6 Stockholm), P2

Några av de romer som kom till konferensen på Christiansborgs slott i Köpenhamn.

Romer på Christiansborgs slott

Danmarks äldsta romska förening "Romano" höll sin första nationella konferens i romska frågor i Köpenhamn nyligen. Mötet skedde i Landstingssalen på Christiansborgs slott. Fokus för konferensen var de danska romernas situation, situationen för de asylsökande romerna från Kosovo och hur EU:s ramkonvention efterlevs. De danska romerna vill ha minoritetsstatus.

Det bor många romer i Helsingör, bland annat Nina Destani-Sajin.

– Vi har bott i Helsingör i flera decennier, men har fortfarande problem med skolan och i kontakterna med kommunen, säger hon. Jag har barn och barnbarn och jag vill att de får en bra framtid i Danmark. Jag har kämpat i många år för att vi ska få det bättre i Helsingör, framförallt att barnens situation i skolan ska bli bättre.

Även Romanca Malkovic är bosatt i Helsingör.

– Det råder rasism i Helsingör, säger hon med ilska i rösten. Borgmästaren har ingen som helst kontroll på situationen. Våra barn får sämre utbildning än andra barn. Kommunen säger att vi måste arbeta först innan vi kan få någon vuxenutbildning. Problemet är att vi får inget

arbete utan att kunna språket, som vi bara kan få via vuxenstudier.

Sedan följde romska vittnesmål om den hemiska situationen för dem i Kosovo och om utvisningsshotet de lever under på flyktningförläggningar. Många av dem tvingades till militärtjänst.

– Jag tvångsrekryterades av serberna för att kämpa mot albanerna, säger Alen Memeti. Hur ska jag kunna återvända.

Kurtes Rizi tvingades från sitt hem i ett albansk område.

– Serbiska soldater kom till vår by och tog alla husen. De sa att vi måste göra som de sa.

Kurtes familj var musiker. Soldaterna hotade med att döda dem om de återvände.

– Min dotter mår psykiskt dåligt av allt det som hände under kriget.

Mehmeti Liri är utbildad sjuksköterska

och har varit två år i Danmark på flykt från Kosovo. Hon har fem barn.

– De sista fem åren har varit svåra. Hela det område vi bodde i är förstört. Våra barn tvingades in i kriget, men förlorade allt. De är äldre än vi gamla.

Hon berättar om sin rädsla för uniformer och polisen.

– Många av oss är psykiskt sjuka. Vi har sett för mycket och förlorat allt för många av våra kära. Vi är tacksamma om vi kan få vara i Danmark. Vi är inga brottslingar, så varför kan vi inte få leva ifred? Varför kan inte våra barn få gå i skolan? Innan kriget fanns det fem tusen romer i vår by, nu finns det bara fyra, fem familjer kvar.

Vadzit Jararaj är politiker från Kosovo.

– Jag är politiker, men det är första gången som jag är här, trots att jag har bott i Danmark i fem år. Vad de danska myndigheterna vägra att inse eller förstå är att det pågår en etnisk rensning av romer i Kosovo. Det är få danska politiker som tro på att detta är sant. Många romer slås ihjäl och vi kan inte återvända. Vem som får stanna i Danmark ver-

kar bero på någon slumpartad eller godtycklig urvalsmetod, någon slags Bingoverksamhet.

Sahiti Ramiz är rädd för både albaner och serber.

– Det är en stor psykisk påfrestning att leva under de förhållande som råder i Kosovo. När vi sedan kommer till Danmark för att vi och våra barn ska få ett bättre liv anmäls vi till polisen.

Skefik Diljaj ville inte kriga och fick en tjänst av serberna som slaktare istället. En dag kom fem albaner hem till honom och frågade om han var med i serbiska armén.

– De påstod att jag hade dödat albaner i kriget. När jag sade att jag var slaktare trodde de mig inte, utan sade åt mig att överlämna vapen som jag inte hade. Jag blev tvungen att fly upp i bergen där jag tvingades bo i tält i sex månader. Därifrån flydde min bror till Makedonien och jag vidare till Danmark.

Han förstår inte varför han inte får uppehållstillstånd i Danmark, när andra, med liknande livssituation får stanna.

Ergin Sopa berättar om sin bror som satt fängslad i fem år, misstänkt för att ha krigat på serbernas sida. Själv flydde han först till Makedonien och sedan till Danmark.

– Vi måste alla fly för att inte dödas. Allt jag ägde gick åt för att fly. Nu vill den danska regeringen skicka tillbaka mig till Kosovo.

Nazmi Ibrahimy arbetade som portier i Kosovo innan kriget.

– Det finns ingen som stöder oss romer. Serberna tvingade ut oss i krig. Samtidigt som det pågick en förskräcklig propaganda mot oss romer i Kosovo. Vi vill gärna stanna här i Danmark. Själv har jag varit här i tre år som flykting, men det finns fortfarande många romer som lever i flyktingläger. Här i Danmark lever vi som fångar. Vi ses som kriminella. Om inte Danmark kan eller vill hjälpa oss måste någon se till att vi kan komma till ett land där vi är välkomna, men Danmark är förmodligen vår sista chans.

Konferensen handlade också om EU:s

ramkonvention och det pågående arbetet med att ge minoritetsstatus åt de danska romerna, något som de nekas till idag med hänvisning till att de har bott för kort tid i landet.

– Det vi ville uppnå i dag är att ge människor möjlighet att göra sin röst hörd inför danska politiker. De ska få berätta vad de har på sitt hjärta och vilka problem de har. Varför är romer mer utsatta i Danmark än vad danskar, kurder eller turkar är, eller de tyskar som har minoritetsstatus, säger Erik Thomsen Stöttrup, ordförande i föreningen Romano.

Han menar att den stora diskrimineringen av romer i Danmark på nästan alla nivåer är ett allvarligt problem.

Men har man då inte något samarbete med det som i Danmark motsvarar Sveriges integrationsverk som kan påskynda integrationen av invandrare?

– Integration i Danmark, betyder assimilation, säger Erik Stöttrup Thomsen. Är du utlännings med en annan kultur än den danska är det något fel på dig. Det är den hållning all politik bygger på. Detta har några professorer på universitetet bestämt och det är saker som människor

gärna vill höra rent politiskt. Det är till exempel fel att vara muslim, ha mörk hud eller svart hår och "det ska vi ändra på".

Men hur ska de kunna få till stånd en förändring om de tar ifrån romerna sitt modersmål så att de bara kan tala danska, eller tvingar muslimer till att äta griskött och hur ska de få det svarta håret att försvinna.

I Sverige betyder integration att man ska få ta del av det svenska samhället på lika villkor och att man ska se till att integreras utan att ge avkall på varken språk, religion, eller kultur.

– Det gäller inte i Danmark. Integration i Danmark är att du inte talar ditt eget språk i hemmet. Vår integrationsminister har vid ett flertal gånger i TV uppmanat invandrare att inte tala sitt eget språk i hemmet, utan att bara tala danska, det ger en bättre integration. Och det är hans fulla ansvar, han som är minister med fullt ansvar.

I Helsingör har det förekommit en systematisk assimilationspolitik i mer än 30 år och kommunen fortsätter på den linjen. Det går att läsa i offentliga handlingar. Där står bland annat att man ska ta

Faktaruta

"Romano" är Danmarks äldsta romska förening. Den stiftades 1942 av Fanny, en finsk romsk kvinna som var gift med en dansk rom som hette Johannes Folkessen, som en avdelning till den danske motståndgruppen "Holger Danske" som hjälpte judar, romer och andra på flykt från nazisterna till Sverige.

Senare hjälpte de även romska barn från Finland att komma med i flyktingströmmen från Finland. Tillsammans med krigsinvaliderna kom de till Danmark för konvalescens, även om romer officiellt var förbjudna att komma in i landet fram till 1952.

Föreningen Romanos viktigaste mål är att visa solidaritet med och att hjälpa romer och resandefolk i Danmark. Föreningen ska säkra romernas mänskliga rättigheter och de rättigheter de har som danska medborgare, både på det sociala och på det kulturella området.

Föreningen ska även öka kunskapen och informera om romers historia och kultur, utveckla informations- och utbildningsmaterial som på ett alternativt och nyanserat sätt kan ge en bild av romernas verklighet.

Föreningen ska även förverkliga detta med publikationer, medieproduktion, presentationer, kurser, med mera. Man ska också starta och stödja projekt och medieaktiviteter som främjar romernas situation i Danmark.

I Panelen sitter från höger Erik Stöttrup Thomsen, Nina Destani-Sajin och Romanca Malkovic med sin dotter.

barnen från föräldrarnas inflytande och att de danska socialmyndigheterna ska uppföstra dem och ge dem den goda danska kulturen.

– Detta är en total katastrof som leder till rådlöshet och utanförskap till omvärlden. Ungdomarna kommer inte att veta hur det ska uppföra sig, det finns kriminalitet som leder till totalt kaos. De äldre romerna visste hur man skulle uppföra sig, de kunde hålla sina barn i schack, men det räcker inte med att socialarbetaren kommer en gång i månaden för att ta dem i örat och sedan tro att det räcker till nästa gång de kommer, det fungerar inte på det sättet, säger Erik Thomsen Stöttrup.

Han berättar om ett fall där man har tagit ett barn från en romsk miljö och placerat i en vanlig dansk miljö. Barnet talar inte längre sitt språk och hon har berövats rätten till den egna kulturen.

– Nittiofem procent av vårt samarbete med myndigheterna är kamp och 5 procent är samarbete. Vi befinner oss i en period och i en process, där vi måste kämpa. Först med internationella juridiska grundlagar och konventioner, som handlar om lag och rätt. När vi har vunnit den kampen kan vi gå vidare och kanske få ett gott

samarbete med de danska myndigheterna.

Ramkonventionen

Under 1900-talet har många av gränserna i Europas ändrats, vilket innebär att många människor plötsligt tillhör ett nytt land. Detta har skapat "nya" minoriteter som inte fanns tidigare. För att gemensamt lösa problemet med detta träffades EU:s alla länder och kom överens om ramkonventionen. Poängen är att människor ska lära sig leva med varandra och lära av varandra.

– När länderna satte sig ner och pratade var man endast beredda att skydda de "gamla" minoriteterna. Ramkonventionen definierar inte vad som är en minoritet. Det gör det möjligt för varje enskilt land att själva definiera detta. I Danmark till exempel är det bara tyskarna som accepteras som en nationell minoritet. Danmark anser inte att romerna är en historisk minoritet. De romer som finns idag kom antingen under sextioalet eller på nittioalet. Därför omfattas de inte, enligt dansk praxis, av ramkonventionen, säger Eva Smith Asmussen, professor i juridik från Köpenhamns universitet och delegat i Council of Europe.

Det finns dock romer som bott i Danmark mycket längre, men som antingen

assimilerats eller valt att dölja sitt ursprung, menar Erik Stöttrup Thomsen.

– De flesta danskar tror inte att det finns mer än en handfull romer i Danmark som säkert får det stöd de behöver, säger Eva Smith Asmussen och om det finns romer som bott här längre borde de visa sig. Hur många här i salen har varit här längre än sextioalet?

Bara Erik Stöttrup Thomsen räcker upp handen.

– Men det är vi själva, inte regeringen, som måste definiera vilken grupp vi tillhör. Jag har själv romskt blod, säger han. Det finns romer som rymde från Andra världskrigets Danmark till Sverige och de hade danska namn och kallar sig numera resande.

Tove Skotvedt, norsk kommunal- och regionalpolitiker, undrar om inte den danska assimileringpolitiken varit allt för bra.

– Bara för att det endast är asylsökande romer här idag som inte har arbete innebär det inte att det inte finns romer som levt länge i Danmark. Många av dem som vi bjudit in kunde inte komma för de fick inte ledigt från jobbet och som rom måste vara aktsam om sitt arbete.

Erland Kaldaras Nikolizsson från det romska kulturcentret i Malmö berätta om romernas minoritetsstatus i Sverige, om vilka fördelar romerna fått i form av utbildning, stöd och kontakt med myndigheterna.

– Men jag kan förstå, säger han, att dessa asylsökande romer i Danmark inte orkar hålla på och kämpa om att få minoritetsstatus, de har fullt upp med att överleva för dagen och att kämpa för att inte bli skickad tillbaka till ett socialt kaos.

– Alla europeiska länder borde acceptera romer som en europeisk minoritet, de är i ett europeiskt perspektiv européer. Finns det någon av er politiker här idag som kan lova att kämpa för detta?

– Jag vill inte lova någonting, säger Tove Skotvedt, men vi kommer att arbeta vidare.

Utbildningsnämnden
Rekryteringsprogrammet
Förberedande
yrkessvenska

Stadsdelsnämnderna
Mottagning och introduktionsinsatser
för nyanlända flyktingar upp till
18 månader

Integrationsförvaltningen upphör 1 januari 2005

Stadsledningskontoret
Uppföljning och utvärdering
av introduktionsinsatser
IT-Stöd
Statsbidrag

Kulturnämnden
Stöd till föreningar och
projekt, nationella minori-
tetsfrågor

Integrationsförvaltningen i Stockholm stad upphör 1 januari 2005

I o m detta flyttar verksamheterna till olika
förvaltningar
(se skissen)

"Förenings- och projektgruppen" flyttar till kulturnämnden.

Vi fortsätter vårt uppdrag som
tidigare med följande:

- förenings och projektutbildningar
- rådgivning till invandrar- och
minoritetsföreningar
- verksamhetsstöd till invandrar- och
minoritetsföreningar
- projektstöd till föreningars och
organisationers integrationsprojekt
- projektstöd till romska projekt
- särskilt projektstöd
- handläggning av ärenden om nationella
minoriteter

Förenings- och projektgruppens besöksadress blir Kulturförvaltningen,
Beridarbansgatan 1-3, plan 9 (bakom Kulturhuset vid T-centralen).
Postadress Box 16113, 103 22 Stockholm.
Telefon till växeln 508 31 900.

Välkomna!

Ann-Marie Algemo, Christina Ehn, Annika Hälldin, Lena Loiske, Isak Reichel, Manuel Tan Marti

Bakro

En originalserie av Ulf Lundkvist och Bengt O Björklund.

Brev två Mitt möte med Chao Lee

Romen Mr. Chai Nurach var en trevlig bekantskap i staden Saladan på Koh Lanta, men det tog tid och misstänksamheten över min nyfikenhet var stor hos honom. När jag sist var i Thailand hörde jag talas om Chao Lee och jag tittade naturligt nog efter båtar och frågade thailändare var jag kunde träffa på dessa sjöfarare.

Text och foto: Willy Andreasson Kvekk

Men liksom här hemma om man frågade förr var zigenarna håller till, fick man undrande blickar eller ett osäkert skratt till svar och de trodde eller visste inte säkert osv.

Men en thailändare som talade lite engelska och som jag ljög för och sa att jag var en avlägsen släkting från Sweden, tog mig till en liten strand med en restaurang, där pekade han, där är Chao Lee.

Jag gick dit, beställde in en öl och satt och såg mig omkring. Det satt lite turister här och där, men jag såg direkt vilka som var romer, dom skrattade och hade roligt åt något som en av dem berättade.

Jag talade med servitören när jag beställde in en öl till.

Är de Chao Lee sa jag och nickade åt romerna. Han låtsades inte förstå.

Men när han gick tillbaka sa han någonting till grabbarna jag nickat åt.

Det blev tyst vid bardisken, men så kom en ung man med bister uppsyn fram till mig och undrade på perfekt engelska vad jag ville dem.

Jag förklarade då vem jag är och vad jag ville och slängde hastigt ur mig några romaniord också för att verka övertygande.

Men misstänksamheten fanns så klart kvar, och det går ju inte att utan vidare klampa in, tänker jag inom mig. Men jag väntar ändå svar på mina frågor.

Samtalet avslutas, jag betalar mina öl och får ett löfte om att i morgon kan vi talas vidare.

Dan därpå blir jag som väntat "förhörd" av den unge mannen Chai Nurach, som han presenterar sig som

och hans lite äldre bror Tee.

De är ägare av restaurangen och en till längre bort samt till en turistbyrå också.

Tee är en glad öppen grabb. Det var han som fick de andra att skratta igår. Nu sker islossning från båda efter att de accepterat mig.

Även dessa män är invandrare, från Indonesien. Jag börjar undra om det finns några romer som är födda i landet. Jo säger de åk till ön Surini så träffar du "Moken". Nu vill de bjuda mig på något, mat, beer eller vad jag nu ville ha.

Jag tar en öl. Och nu vet jag att de har accepterat mig.

Nu pratar vi om seder och bruk, om affärer och naturligtvis om marknader och resor till Phuket och Bangkok, om bungalowanläggningen och utanförskapet gentimot befolkningen i övrigt.

Jag testar ord för att åter spåra om vi har likheter, men jag uppfattar att även dessa unga mäns ordförråd på romani chibbs är litet och då menar också deras egen dialekt. Först blir jag förbannad inom mig och tror att dom driver med mig. Jag känner ju igen mig själv i situa-

tionen när folk av ren nyfikenhet frågar vad det och det heter på romani och man lärt ut fel för att man inte vill lämna ut sitt "skydd".

När jag hör ord som mja för katt, låtsas jag skriva upp det, och döljer min besvikelse.

(Det skulle visa sig senare att det var thailändska eftersom de inte kunde det romska ordet)

Här är några ord som jag "godkände", som hade romskt ursprung i alla fall.

Konblek = Romer

Taflan = Bord

Tjona = Hund

Piro = Ben

Potad = Äldre man

Podji = Äldre kvinna

Klo = Salt

Finns det ändå inte lite sanskrit i några ord av allt som gått förlorat på vägen.

Mer fick jag ej ut, så jag undrade om det var möjligt att få träffa äldre romer. Jo, nästa dag lovade Tee, som vanligt vänligt leende.

Dagen därpå for vi på våra vespor genom gränder och kvarter tills vi kom fram till en liten förortsvilla. I trädgården satt en man och en kvinna. Hon var i övre medelåldern och bar spår att ha varit mycket vacker. Han var i 60 år åldern och ganska sliten. Vi sitter en stund och pratar.

Han är från Burma och hon från Indonesien, men det enda ord vi har gemensamt på romani är manúsch.

Jag far därifrån ändå glad att fått träffa dessa vänliga människor.

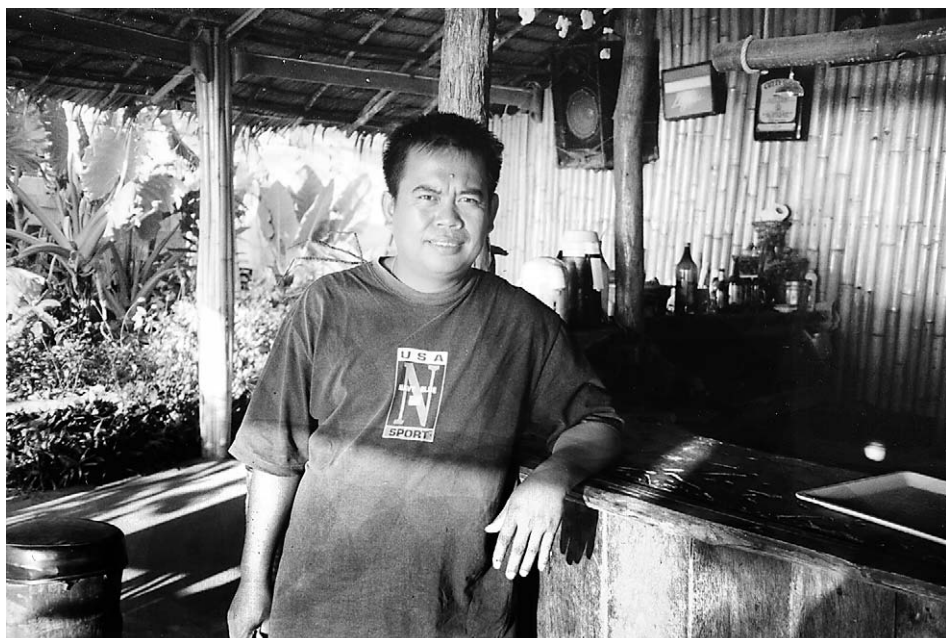
Chai och jag åket tillbaks till deras bungalowställe.

Han berättar att det finns planer på att iordningställa ett romskt museum på ön och att han har en svensk vän som arbetar med kultur i skåne som är intresserad att hjälpa till.

Han får höra från mig att jag har varit med och invigt ett sådant i sverige.

Han ger mig telefonnummer och han har givetvis e-mail också.

Han säger att jag bör besöka ön Surini innan jag far hem till Sverige.

Vi tar ett hastigt avsked, jag hastar iväg till hamnen och båten som ska ta mig till min hemort i Thailand som är Kho Lak.

På båten samtalar jag med en amerikan han är ifrån Kalifornien och är läkare.

Han har tillbringat 10 år i Thailand och samtalet spårar så småningom in på om han träfat på Chao Lee under sina semestrar.

Nej han vet inte så mycket om det, men att de finns även i Kalifornien, det har han hört, men han har aldrig träffat på dem. Det gör honom nyfiken och mycket intresserad.

När några båtar dyker upp utanför några mindre öar ute till havs för att ta med sig passagerare från vår båt dit, spekulerar jag i att det är romer som sköter den trafiken, det säger jag till honom.

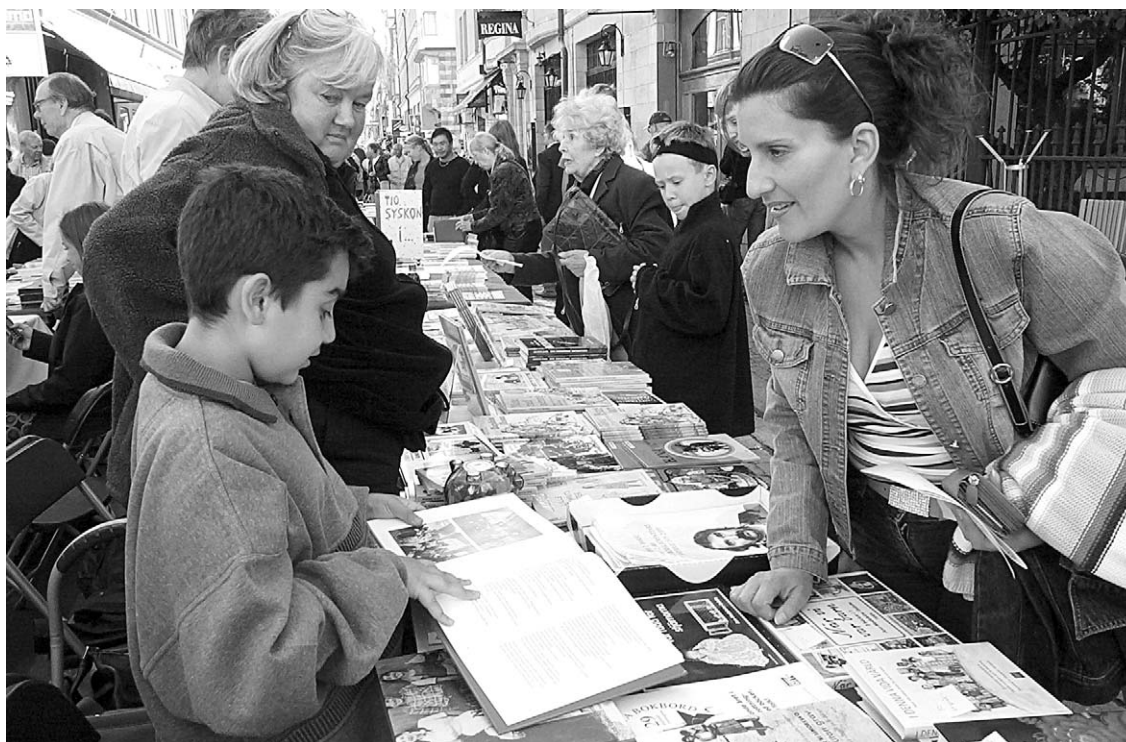
Jag ska testa om jag har rätt. Jag kan ju ingen thailändska, så jag ropar pani, pani!

Då lutar de sig över relingen på sin båt och tittar ner i vattnet.

De ser upp på mig och skrattar vinkar, jag vinkar tillbaks.

Vi har förstått varandra på romani tschiwi.

Marciano säljer sin farmors bok till sin kusin Maria på världens längsta bokbord.

Bokbord på Drottninggatan

För fjortonde året i rad kunde man i augusti i år möta författare förläggare, poeter, bibliotek och studieförbund på Drottninggatan i Stockholm. Där presenterade de sina böcker på världen längsta bokbord, arrangerat av Kulturförvaltningen i Stockholm.

Vid Författarcentrums bokbord träffade vi bland andra barnboksförfattarinnan Gunilla Lundgren, som tillsammans med Margosha Kaminska och den lille dansaren Marciano Taikon var med och sålde sin mormor Nadja Taikons bok "Tjejen från Tanto".

Författarna som medverkade på bokbordet, hade senare på dagen möjlighet att presentera sina böcker på scenen vid Sergelstorg. Gunilla Lundgrens berättade om sin antologi "Bi kheresko bi limoresko" "Utan hus utan grav" som innehåller många vackra sånger och dikter på olika romska dialekter. Margosha Kaminska läste några av dem på scenen.

Gunilla presenterade även sin senaste bok "Svarta Rosor" som handlar om tolv romska författare, verksamma i Europa.

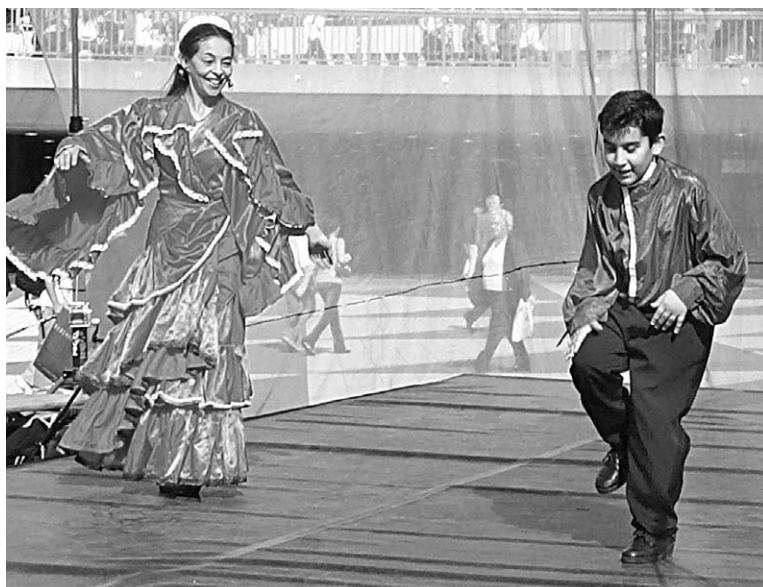
Därefter dansade Margosha tillsammans med Marciano ett antal romska

danser. Den nioårige Marciano tog publiken med storm då han visade sin färdighet i traditionell romsk dans. Senare intervjuades han av Gunilla Lundgren som ville att han skulle berätta om sin mormor Nadja och om hennes bok.

– Min mormor Nadja lärde ut romanés till alla som ville lära sig språket. I sin förening hjälpte hon många att lära sig sy.

Han förvånade både Gunilla och publiken genom att mycket frimodigt berätta om sin mormor och avsluta med att säga hon var en sådan som lärde barnen både romanés och svenska.

– Hon lärde dem sådant som var viktigt i livet. en kvinna i publiken kom och gav honom en blom bukett.

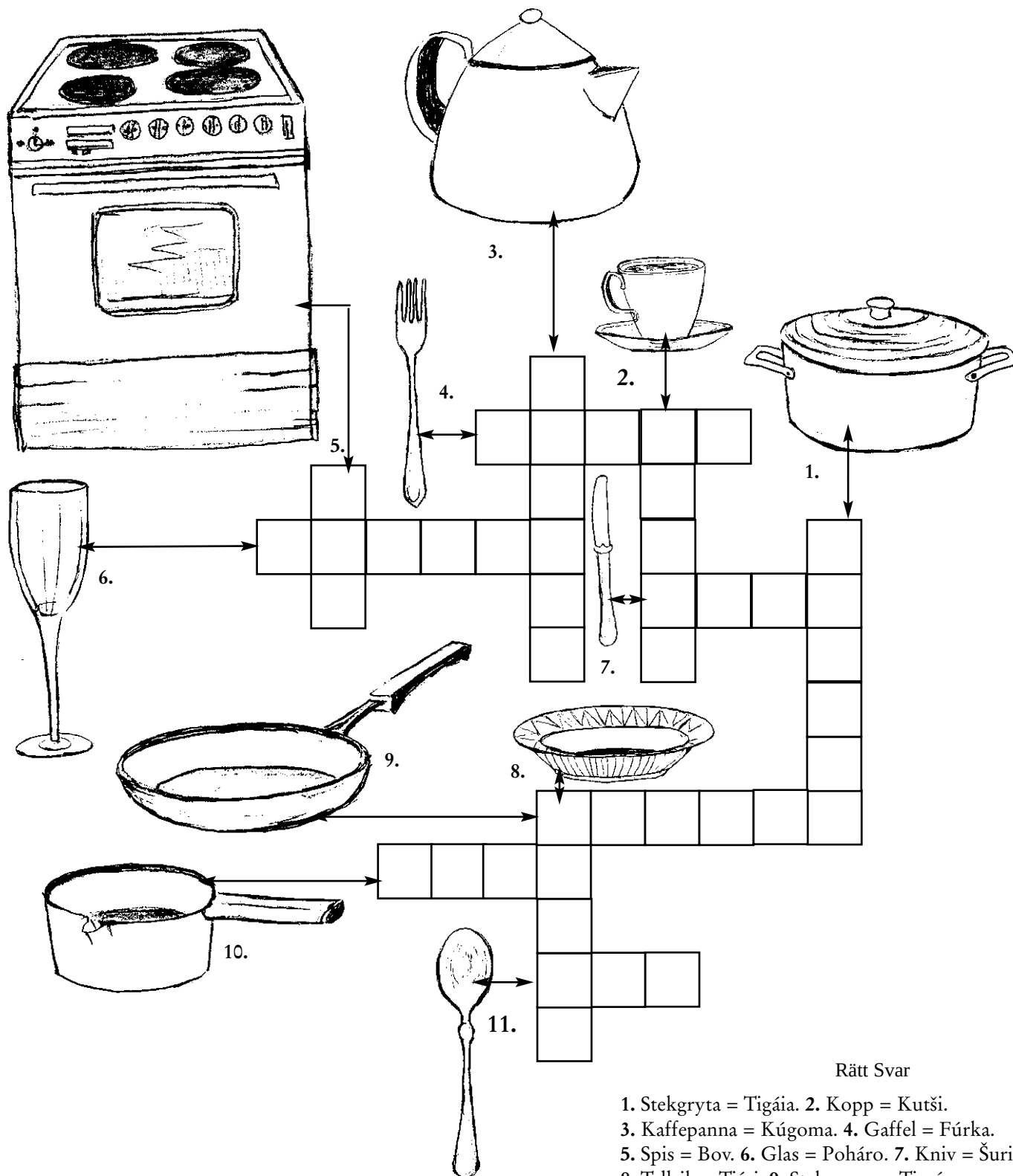

Margosha dansar med Marciano på Sergelstorg.

GLATENGGE TRŠÚLENGI VORBI

*Te avén baxtalé amaré termenata. Gadeá data
thodam le anavá pe treábora kai trobúl amén
ánde é kúxnja.*

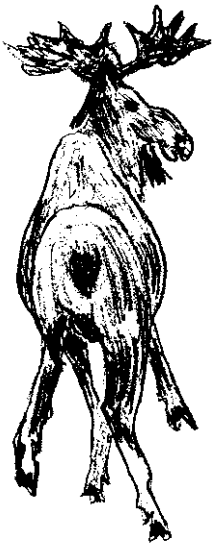
Text och illustrationer Maja- Lena Taikon

Rätt Svar

1. Stekgryta = Tigáia. 2. Kopp = Kutši.
3. Kaffepanna = Kúgoma. 4. Gaffel = Fúrka.
5. Spis = Bov. 6. Glas = Poháro. 7. Kniv = Šuri.
8. Tallrik = Tiári. 9. Stekpanna = Tipsía.
10. Kastrull = Piri. 11. Sked = Roi.

Notiser och nyheter sedan sist

Karlskoga

Kari Lindeman och dottern Jeanette satt och såg på tv, när en älg hoppade rakt igenom altandörren.

Djuret krockade med soffan som kanade iväg. När Kari tittade upp stirrade han rakt in i mulen på älgen. Den var inte mer än en decimeter från

honom. Älgen hade blivit svårt skuren och blödde kraftigt och flydde ut samma väg som han kommit. Kari ringde polisen som kom och spårade upp älgen några hundra meter bort, där den sköts.

Jeanette fick skärsår men resten av familjen klarade sig oskadd.

Tydligt hade älgen ätit äpplen som jäst i magen på honom och blivit berusad. När den såg sin egen spegelbild i det fyrdubbla altanfönstret tog den sats och gick till anfall.

Expressen

Helsingborg

I början av oktober bodde en romsk familj från Norge på Stenbrogårdens camping. Där blev de hotade av romer från Malmö som skulle komma i tolv bilar med ett 30-tal personer, beväpnade med knivar och skjutvapen.

Polisen tog hotet på allvar och skickade dit åtta polispatruller som lade sig i bakhåll. Detta för att avvärja de misstänkta så fort de kom in på campingen. En polis avdelades för att med spikmatta spärra reträttvägen. Efter cirka en timmes väntan utan att något hänt avbröts aktionen.

Helsingborgs Dagblad

Gävle

En romsk familj anmälde i augusti det kommunala bostadsbolaget Krambo i Gävle för diskriminering, de har också anmält dem till Diskrimineringsombudsmannen efter att i tre år förgäves försökt få en lägenhet. Familjen är övertygade om att det är för att de är romer som de inte får någon lägenhet. De har i och för sig blivit erbjudna en lägenhet på annan ort, men vill bo i Krambo där deras tre söner bor.

– Vi betalar vår hyra själva och bör ha rätt att bestämma var vi vill bo, säger Aino Långström.

Familjen har referenser från HSB och Pingstkyrkan i Gävle. Tidigare har de haft en bostadsrätt som de har sålt. De har aldrig misskött betalningen av hyran.

Enligt Anders Wilhelmsson, jurist vid DO, är romer den grupp som har svårast att få bostad.

– Även när de uppfyller alla villkor som krävs, när det gäller inkomst och referenser.

Krambos vd Åke Sundqvist håller inte med om att bostadsbolaget skulle ha diskriminerat familjen Långström för att de är romer.

– Vi har tillämpat samma regler för dem som för alla andra.

Åke Sundqvist hoppas att redan om några dagar kunna lösa familjens bostadsproblem.

Tidningen Ångermanland

Eskilstuna

Diskriminering fastslås av ombudsmanen för etnisk diskriminering, när en romsk familj blev nekad att komma in och basta på hotell Statt i Eskilstuna.

– Det är allmänt känt bland romer att de inte får komma in på Statt, men vi ville göra ett försök, säger Susanna, frun i familjen som nekades inträde.

De fick inte komma in på hotellet. En

kvinnor ur personalen sa att de inte släppte in romer eftersom man haft problem med dem tidigare.

Hotellchef Robert Wilhelmsson menar att personalen gör en bedömning från fall till fall och att de måste ta hänsyn till situationen för de andra gästerna.

– Romska familjer kräver extra omsorg, eftersom kvinnorna har stora kjolar som tar mycket plats, säger han.

Nuvarande chef på Statt, Monica Johnsson, påpekar att man efter den här händelsen haft romer som kommit och använt badanläggningen.

Susanna tycker att det känns bra med DO:s kritik mot Statt.

– Jag tror att det behövs mer information och kunskap om romer för att skapa en attitydförändring, säger Susanna till tidningen Folket.

DO har planerat ett mötte med företrädare för Statt för att försöka nå en ekonomisk förlikning utanför domstol. När man inte dit väntar domstol och krav på upp emot 150 000 kronor per person.

Folket

Sundsvall

I samband med demokrativeckan i Sundsvall demonstrerade ett 50-tal romer på stora torget.

Med plakat och slagord förde de fram att de vill stanna i Sverige. Med demonstrationen vill romerna visa att det finns personer som hotas av utvisning, både enskilda och familjer.

Det blev dramatiskt när två kvinnor sjönk ihop och ambulans fick köra dem till sjukhus, pressen blev för stor för kvinnorna. Det hände alldeles utanför stadshuset där Demokrativeckan pågick.

Dagbladet

Sundsvall

Det var Demokrativecka i Sundsvall i början på september. Där deltog bland andra en journalisten Jorj, som egentligen heter någonting helt annat, från Rumänien.

Med hjälp av en dold kamera avslöjar hon obehagliga sanningar om Rumäniens minoritetspolitik. Trots att hon bara är 20 år gammal har hon gjort flera reportage och dokumentärfilmer om misären och diskrimineringen av romer. I en av hennes filmer visas hur romska kvinnor säljer sina barn på grund av den stora fattigdom som råder bland romerna.

Regeringen gör inte tillräckligt för att hjälpa romerna och hon hoppas att kunna förändra romernas situation. Jorj vågar inte visa sitt ansikte, då hon blivit anklagad för provokation i hemlandet och är jagad där, hon arbetar oförtrutet vidare med ett dödshot hängande över sig.

En av Jorjs kollegor har avslöjat för myndigheter vilken källa hon använt. Det ledde till att hennes källa blev misshandlad för att hon skulle säga var Jori höll sig gömd.

Sundsvalls Tidning

Munkedal

För många av de 160 romer som bor i Munkedals kommun har det varit svårt att få arbete och därmed komma in i samhället. Adnan Berisa är ett bevis på att det går, efter gymnasieutbildningen som barnskötare arbetar han nu på fritids på Munkedalsskolan, som praktikant och även som vikarie.

Barnen trivs med honom och så gör även hans arbetskamrater som tycker att det är utmärkt att få ha honom där. En annan viktig uppgift Adnan har är att tolka när de mindre barnen ur hans folk-

grupp och personalen inte förstår varandra. Munkedalsskolans rektor Gerd Berg, är glad att över att Adnan arbetar på hennes skola.

– Det har visat sig vara en trygghet både för de romska barnen och föräldrarna. Adnan ska även vikariera som elevassistent berättar hon.

Adnan, är 21 år och bor i Dingle med sin familj. Han trivs bra, även om han aldrig kommer att glömma sina rötter. Han är medveten om att det finns en del dåliga rykten i Munkedal om de romer som han tillhör, men han tycker inte att det är något som han direkt har drabbats av.

– Det är viktigt att visa att det som sägs om oss inte är sant

Bohuslänningen med Dals Dagblad

Gubbängen - Stockholm

På Romskt kulturcentrum i Stockholm har man kommit igång med kursen i é romani chib. Ramona Taikon Lidner håller i kvällskursen på kelderashdialekten. Nio personer hade anmält sig till kursen som pågår varje tisdag i tio veckor. Intresset för kelderashdialekten är stor. Det är inte bara romer som anmält sig.

– Jag vill lära mig en romsk dialekt som går i hela världen, säger 65-åriga Gunnar Mannelinner från Nykvarn. Jag reser ofta runt i Europa tillsammans med min fru, då söker vi naturligtvis upp romer och då känns det så bra när vi kan tala med varandra.

Robert Kusonen och hans fru Teresa från Södertälje talar inte romanés, men när de hörde att man kunde delta i kursen hoppade de på tåget.

– Jag vill lära mig keldarasch därför att det är en internationell dialekt och det är roligt att tala med sitt eget folk då man är ute och reser, säger 28-åriga Robert.

ÉRG

Romer och resande bortom romantik och plåga

Om romernas historia
och villkor i Sverige.

Malmö Museer

Romska föreningar och
organisationer går in gratis,
om de bokar i förväg.

Ring 040-344423!

För övrig info, tel 040-344262.

Öppet: Juni-aug kl 10-16,

sept – maj kl 12 - 16

Malmöhusvägen,

www.malmo.se/museer

Helsingborg

Människosmuggling avslöjades av tullarna i Helsingborg. De fick in ett tips från Helsingör om tre tungt lastade bilar. Tullarna trodde att det rörde sig om tusentals burkar öl.

Men när polis och tullpersonal undersökte bilarna fann de till sin förvåning ett 30-tal romer i olika utrymmen. I gruppen fanns bland annat 14 personer från Rumänien.

De flesta fick omgående beslut om avvísning, de saknade identitetshandlingar, tre romer togs i förvar för vidare utredning.

Det är inte brottsligt att komma till Sverige utan identitetshandlingar, men det är ett lagbrott att smuggla in människor.

Kvällsposten

Gamla kära bilder berättar

Det var på den tiden när romer fortfarande bodde i läger utanför Stockholm. Den här gången visar vi Coleá Bessiks familj utanför husvagnen i Stocholm. Bildernas årtal pendlar mellan 1950 och 1965. Vi kan tyvärr inte historien om bilderna, men ofta var det så att folk från socialbyrån eller kommunen besökte lägren för att kanske se hur romerna bodde och då passade man samtidigt på att ta en bild tillsammans med den romska familjen.

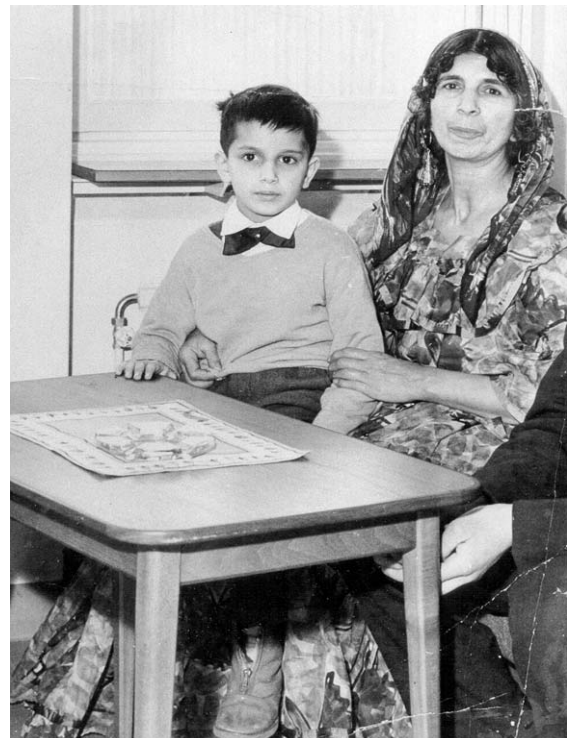
Coleá och Anuskas familj, är en av de större romska familjerna i Stockholm. I barnaskaran finns sonen Savka, Nina, Ferko, Solomia, Miloch och Palme, som alla bildar en stor släkt.

På den första bilden kan vi se Coleá med sin hustru Anuska. Den icke-romska damen är okänd.

Bredvid står familjens sonhustru Astrid även kallad Docka, gift med sonen Savka, i famnen har hon sin son. Närmast hennes står Miloch, son i huset och bredvid honom syster Solomia.

Av de yngre barnen kan vi identifiera Lasse Bessik även kallad Tintin.

På den lilla bilden under ser vi att Anuska har fått en lägenhet. Här har hon sin yngste son Palme i knäet.

Här skulle vi behöva läsarnas hjälp med identifiering. Sittande kan vi se Coleá och Anuska Bessik. Kvinnan som sitter till höger om Coleá och kvinnan som står bakom samt barnen är oidentifierade. Det vore trevligt om vi fick hjälp.

Detta gäller även kortet med Anuska och de tre pojkarna. Jag har en liten gissning om att pojken i mitten heter Badjeá. Om ni vet eller kan historien om bilderna ring och berätta.

En bild berättar så mycket, därför vill vi att ni läsare ska sända in era gamla bilder och berätta lite historia omkring dem. Vi publicerar bilderna i mån om plats. Givetvis returnerar vi era bilder. Skicka därför med fullständig namn och adress.

Den här gången tackar vi Romskt Kulturcenter i Stockholm för lånet av de fina bilderna ur deras bildarkiv, som är skänkt av Integrationsförvaltningen i Stockholm.

Fyllda Kronärtskockor

Det här behövs till ca: 8 personer:

- 8 st. Kronärtskockor
- 2 st. Ägg
- 2½ dl. Ströbröd
- 3 msk. Parmesanost
- 6 msk. Olivolja
- 2 klyftor Vitlök
- 1 knippe Persilja

Salt och svartpeppar
Citron till servering.
Lite olivolja till stekningen.

Gör så här:

Skär toppen av kockorna.
Sära på bladen, skölj noga i varmt vatten.
Häll ströbrödet i en skål, finhacka vitlöken och persiljan och lägg i skålen tillsammans med ströbrödet.
Lägg i parmesanosten och häll i olivoljan, salta och peppra, rör om noga.
Fyll kockorna med blandningen, och tryck ner fyllningen.
Vispa upp äggen och lägg i lite i varje kocka.
Värm upp lite olivolja i en stekpanna, lägg kockorna i pannen med fyllningen neråt och stek tills de fått en fin yta.

Lägg kockorna i två stora kastruller med saltat vatten nästan upp till fyllningen, vattnet får inte koka över fyllningen.

Låt koka under lock i ca: 40 minuter, fyll på vatten vid behov, låt inte kockorna brännas.

Denna vegetariska rätt kan ätas till fisk eller kött istället för potatis.

Smaklig måltid!

Pherdé Carciofi

Gado trobúl pe 8 ženengi:

8 st. Carciofi
2 st. Parnoré
2 dl. Xurdó mañró
6 msk. Oliviasco vulói
3 msk. Parmesanosko čirál
2 kotorá Sír
1 drez Perzilia
Lon thai kaló piperi
1 st. Lemíja

Ker gadeá

Šin čírutsa oprál ánda le patreá.
huláv čírutsa le patrėja, xaláv mišto ande tató pai.
Šor o xurdó mañró ande jekh čaró, šin é sir thai é perzilia ande tsiné kotorá
thai šor ande jekh than le xurdó mañréša mai šor andre o čirál thai o vulói, lon thai piperi, hamisár mišto.
Pher le carciofi le hamimóša thai čide telé mišto te pherdion le patrėja opré ando muj.
Mar le parnoré thai mak le carciofi le marde parnorénsa. Tatčar čírutsa ánda o vulói ande jekh tip-sia thai pek le carciofi telé mujéša te len fárba.
Kan peklán gáta, tho le carciofi ande dui bare tigáia ande londo pai núma na tho preá but pai te

na čingiol o hamimóša. Muk te čiról lokés ande 40 minutsi, mai tho pai te trobúla te na phabún le carciofi.

Le Carciofi sar xalpe mašesa váike masesa, parúv le kolompíri le carciofiénsa.

**Xan pe
sastimáste!**

*Pačiv tumenge thai
xan pã sastimáste.
Maria Taikon /
Maja-Lena Taikon*

Porto
Betält

B

Avsändare

É Romani Glinda
Egnahemsvägen 58
se-141 37 Huddinge
Sweden

Anti-diskrimineringscenter Roma
i Skellefteå

Box 121

931 22 Skellefteå

Tel 0910-77 55 52, 08-615 83 60

E-post acr_romacenter@yahoo.se

Välkommen till

Anti-diskrimineringsbyrå

Nätverket för Antidiskrimineringsbyråerna i Sverige

Idag finns det tiotalet Antidiskrimineringsbyråer i landet, från Västerbotten i norr till Skåne i söder. De olika byråerna samarbetar i ett Nationellt Nätverk. Syftet är att bilda opinion mot alla former av diskriminering och att lära av varandras erfarenheter. Byråernas främsta uppgift är att lokalt förebygga och motverka diskriminering och erbjuda hjälp åt dem som diskrimineras.

Du som känner dig diskriminerad på grund av kön, etnicitet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder eller sexuell läggning är välkommen till Antidiskrimineringsbyrå i Din kommun eller Ditt län. Vi erbjuder våra tjänster kostnadsfritt, eftersom verksamheten finansieras med i huvudsak statliga medel.

Från den 1 juli 2003 trädde en ny lag mot diskriminering i kraft. Med den stärks rättigheterna för den som blir diskriminerad på grund av etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder eller sexuell läggning. Det är en mänsklig rättighet att inte bli diskriminerad och det är allas ansvar att stoppa diskrimineringen.

Information om byråerna, lagarna, osv, finner Du på Nätverkets hemsida:

www.antidiskriminering.net

Du är också välkommen att skriva, maila eller ringa Din Lokala Antidiskrimineringsbyrå.